

VSEPOVSOD, A HKRATI NIKJER – PROJEKT ŠTUDENTK 3. LETNIKA SOCIALNE PEDAGOGIKE V AZILNEM DOMU

333

EVERYWHERE AND NOWHERE AT THE SAME TIME
– A PROJECT BY THIRD-YEAR STUDENTS OF SOCIAL
PEDAGOGY CONDUCTED AT AN ASYLUM CENTRE

Sandra Kaštrun, študentka socialne pedagogike

Nova vas 33, 4205 Preddvor

sandra.kastrun@gmail.com

in

**Suzana Bunderšek, Nežka Čadež, Andreja
Simčič, Petra Strmšek, Kristina Unetič**

POVZETEK

Azilni dom je ustanova, v kateri živijo ilegalni priseljenci, migranti. Da bi migrant v Sloveniji lahko zaživel legalno, mora zaprositi za mednarodno zaščito na Ministrstvu za notranje zadeve. Če mu odobrijo prošnjo za zaščito, pa se prosilec sooči še z integracijo v novo okolje in kulturo, kar je včasih velika težava. To nas je spodbudilo k izvajanju projekta, s katerim smo želele prosilcem za azil omogočiti kakovostnejše preživljanje prostega časa, obenem pa spoznati populacijo ter z delom in sodelovanjem pridobiti dragocene izkušnje. Projekt, ki se je izvajal v Azilnem domu, je popestril življenje prosilcev z enajstimi dogodki, eden izmed njih je bil tudi nogometni turnir, katerega namen je bil pripomoči k integraciji prosilcev v družbo.

KLJUČNE BESEDE: *azilni dom, mednarodna zaščita, prosilec za azil, projekt, integracija.*

ABSTRACT

An asylum centre is an institution which offers shelter to illegal immigrants. In order for an immigrant to be allowed to stay in Slovenia legally, he/she must apply for international protection at the Ministry of the Interior. If the application is successful, the asylum seeker is then faced with the process of integration into the new environment and culture, which can at times be very difficult. This fact encouraged us to conduct a project aimed at providing asylum seekers a better quality of leisure time and simultaneously providing us with an opportunity to become familiar with the seekers and gain valuable experiences by putting theory into practice and collaborating with the centre. The project, which was carried out at an Asylum centre, helped shake up the seekers' everyday with eleven events including a football tournament, the aim of which was to promote integration of asylum seekers into the new community.

KEY WORDS: *asylum centre, international protection, asylum seeker, project, integration.*

UVOD

Skupina študentk tretjega letnika socialne pedagogike smo se v okviru predmeta Osnove socialne pedagogike III odločile za izvajanje projekta v Azilnem domu, s katerim smo poskušale doseči, da bi prosilci svoj čas v omenjeni ustanovi preživljali bolj aktivno.

Naše zanimanje je pritegnila očitna problematika prosilcev za azil, ki se kaže tudi v slovenskem prostoru. Nekdo, ki kot migrant pride v tujo državo, se mora namreč soočiti z različnimi spremembami, kot so drugačna kultura, jezik in težji dostop do socialnega varstva. Situacija v njihovih izvornih državah namreč velikokrat ne omogoča človeku dostojnega življenja in tako pri marsikateremu migrantu negativno vpliva na njegovo osebno življenje.

Kljub sprejetju predpisov in zakonodajnih aktov v povezavi z azilom, ki naj bi zagotovili čim bolj enotne obravnave prosilcev, države še vedno različno pristopajo k izvajanju zakonodajnih aktov, zato prihaja do razlik v obravnavah prosilcev. Število teh, ki prihajajo v EU, ni enakomerno porazdeljeno po celotnem njenem območju kljub enotni azilni politiki. Ciper in Malta sta izpostavljeni zaradi geografskega položaja, medtem ko je Švedska zelo priljubljena zaradi odprte politike v zvezi z azilom.

S prispevkom nameravamo predstaviti izveden projekt, na kratko opisati postopek pridobitve statusa begunca oz. mednarodne zaščite ter bralcem približati značilnosti populacije, s katero smo se srečevale. Vse prevečkrat se namreč zdi, da vendarle ne sprejemamo drugih kultur, kar se kaže v negativnem odnosu družbe do ljudi, ki so nastanjeni v Azilnem domu in so se v Slovenijo zatekli po zaščito pred slabimi razmerami v izvorni državi.

Na podlagi naših izkušenj in načinov reševanja problemov, s katerimi smo se soočale v času izvajanja projekta, pa želimo morebitnim interesentom za prakso, prostovoljcem in socialnim pedagogom podati tudi nekaj smernic za delo v Azilnem domu.

KDO LAHKO ZAPROSI ZA MEDNARODNO ZAŠČITO?

Za mednarodno zaščito ali azil lahko zaprosi tujec ali oseba brez državljanstva, ki meni, da je v matični državi sistematično preganjen zaradi svojega političnega prepričanja, verske, rasne, narodnostne ali etnične pripadnosti. Prav tako lahko zanjo zaprosi, kdor meni, da bi bilo ob vrnitvi v matično državo ogroženo njegovo življenje ali svoboda oz. bi bil lahko izpostavljen mučenju ali nečloveškemu ravnanju ali kaznovanju. O prošnji določi pristojni organ, to je Sektor za mednarodno zaščito, ki deluje v okviru Ministrstva za notranje zadeve (Mednarodna zaščita – azil, 2011).

V Sloveniji Zakon o mednarodni zaščiti opredeljuje mednarodno zaščito, ki pomeni status begunca na podlagi Ženevske konvencije¹ in po Protokolu o statusu beguncev ter status subsidiarne zaščite.

Status begunca lahko dobi, kdor ima utemeljen strah pred preganjanjem zaradi rase, veroizpovedi, narodnosti, političnega prepričanja ali pripadnosti posebni družbeni skupini v izvorni državi. To se ugotavlja v postopku za priznanje mednarodne zaščite, ki je bolj poznan kot azilni postopek. Ta postopek je voden v jeziku, ki je razumljiv prosilcu, vendar to ni nujno njegov materni jezik.

Subsidiarno obliko zaščite pa lahko dobi, kdor ne izpolnjuje pogojev za pridobitev statusa begunca, vendar obstaja utemeljen razlog za prepričanje, da bi bila ob vrnitvi v svojo državo oseba soočena z utemeljenim tveganjem, da bi utrpela resno škodo (smrtna kazen, usmrnitev, mučenje, nehumano

¹ Ženevska konvencija je Konvencija o statusu beguncev, podpisana 28. julija 1951, in Protokol o statusu beguncev, podpisan v New Yorku 31. januarja 1967 (Zakon o mednarodni zaščiti, 2011).

ravnanje ...). Oseba, ki ji je podeljena subsidiarna zaščita, ima torej enake pravice in dolžnosti kot oseba s statusom begunca (Kako do pridobitve mednarodne zaščite – azila, 2008).

RAZJASNITEV POJMOV

V nadaljevanju sledi razjasnitev pojmov begunec, prosilec za azil in notranje razseljena oseba, saj pogosto prihaja do neločevanja in medsebojne zamenjave.

Po definiciji Ženevske konvencije je begunec oseba, ki je zapustila ozemlje svoje matične države zaradi utemeljenega strahu, da je zaradi svoje rase, vere, narodne pripadnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali določenem političnem prepričanju v resni nevarnosti in jo država izvora pri tem ne more ali noče zavarovati. Begunec je torej oseba, katere prošnja za azil je bila odobrena (Hadžiahmetović, Liberšar, Šmid, Uzelac in Zlatar, 2008).

Prošilec za azil, ki ga ljudje pogosto zamenjujejo s pojmom begunec, je oseba, ki v določeni državi zaprosi za mednarodno zaščito in čaka, ali bo njena prošnja sprejeta ali zavrnjena. Vsak begunec je na začetku tudi prosilec za azil, vendar vsakemu prosilcu za azil ne bo avtomatično priznan status begunca. Pojem prosilec za azil torej ne vsebuje nobene domneve o končni odločitvi glede priznanja statusa begunca, ampak nam pove le, da je nekdo vložil prošnjo za azil in v postopku čaka na dokončno (pozitivno ali negativno) odločitev (Protecting refugees & role of UNHCR, 2008–2009).

Pojem notranje razseljene osebe (NRO) pa označuje osebe, ki v nasprotju z begunci niso prečkale mednarodnih meja v iskanju zatočišča, temveč so ostale znotraj meja lastne države in so pravno gledano še vedno pod zaščito lastne države, čeprav je lahko ta povzročiteljica njihovega trpljenja. Po mednarodnem pravu človekovih pravic ter po mednarodnem humanitarnem pravu NRO tako kot vsi drugi državljani ohranijo vse svoje pravice (prav tam).

VZROKI ZA MIGRACIJE

Različne subjektivne dejavnike za migracije lahko razdelimo na racionalne in emocionalne, upoštevati pa je potrebno tudi socialno-psihološke osebne lastnosti posameznikov (Klinar, 1976).

Klinar (prav tam) je vzroke oziroma motive priseljevanja razdelil v tri velike skupine:

1. ekonomski in demografski (reševanje eksistence, izboljšanje ekonomskega položaja, prenaseljenost itd.);
2. politični in vojaški (prisilno priseljevanje itd.);
3. osebni in družinski (najbolj raznovrstni, npr. možnost pridobitve izobrazbe).

Klinar (prav tam) dodaja, da teoretična razglabljanja o vzrokih za migracije najpogosteje izhajajo iz teorije o dejavniki odbijanja in privlačevanja (push-pull teorija),² vendar pa ti dejavniki ne morejo v celoti pojasniti dejstva, zakaj se nekateri posamezniki iz določenega okolja odselijo, drugi pa ne.

Na spletni strani MNZ so prikazani statistični podatki (Statistika, 2011), iz katerih je razvidno, da je bilo v letu 2010 v Azilnem domu nastanjenih največ državljanov Turčije (32), sledijo jim državljani Afganistana (31), Bosne in Hercegovine (28) ter Kosova (20).

Glede na zgoraj omenjene podatke lahko sklepamo, da so v primeru migrantov Afganistana in Kosova poleg osebnih dejavnikov verjetno najpogostejši motivi priseljevanja politični in vojaški, pri migrantih iz Turčije ter Bosne in Hercegovine pa ekonomski in geografski.

POSTOPEK ZA PRIDOBITEV MEDNARODNE ZAŠČITE

Migranti ob vstopu v Slovenijo najpogosteje pridejo v stik z obmejno policijo na mejnih prehodih, pristaniščih in letališčih. Tujec mora ob vstopu v najkrajšem možnem času izraziti namero za vložitev prošnje za mednarodno zaščito.

Tujec lahko izrazi namero vložiti prošnjo pri kateremkoli državnem organu (policija, obmejna policija) na tranzitnem območju, kjer je vstopil v Slovenijo, ali pa pri organu lokalne skupnosti (občini), ki napoti tujce na bližnjo policijsko postajo (Kako do pridobitve mednarodne zaščite – azila, 2008).

Tujec se lahko obrne tudi neposredno na azilni dom. V 36. členu Zakona o mednarodni zaščiti (2011) je opredeljeno, da o vlagatelju namere pristojni organ obvesti policijo. Pristojni organ za področje azilne politike je Ministrstvo za notranje zadeve. Na policijskih postajah zabeleži okoliščine prihoda v

² Teorija, ki jo je v slovensko migracijsko teorijo vgradil Klinar (1976). Zanj je značilno, da razlaga vzroke, selektivnost, smer toka in obseg migracijskih gibanj z dejavniki odbijanja iz starega okolja in dejavniki privlačevanja v novo okolje.

Slovenijo, raziščejo identiteto osebe in nato izpolnijo registracijski list (Kako do pridobitve mednarodne zaščite – azila, 2008).

V 36. členu Zakona o mednarodni zaščiti (2011) prav tako piše, da se po izpolnitvi registracijskega lista vlagatelju namere izročijo informacije o nadaljnjem poteku predhodnega postopka pridobitve mednarodne zaščite [...], in sicer v jeziku, ki ga razume, kar potrdi s svojim podpisom.

Vlagatelja namere se po obravnavi s strani policije nastani v sprejemne prostore azilnega doma, kjer mu je zagotovljena ustrezna prehrana, nujne higienske potrebščine in dostop do nujnega zdravljenja.

Zakon o mednarodni zaščiti (2011) v 38. in 39. členu opredeljuje, da mora biti opravljen sanitarno-dezinfekcijski in preventivno-zdravstveni pregled. Prav tako se opravi fotografiranje in daktiloskopiranje. Zbrane informacije se preverjajo s podatki v bazi podatkov vseh držav članic Evropske unije. Če je ugotovljeno, da je oseba že zaprosila za azil v drugi državi članici, se sproži t. i. Dublinski postopek.

DUBLINSKI POSTOPEK IN KONCEPT VARNIH DRŽAV

„Dublinski postopek je postopek, v katerem se določi državo, ki je pristojna za obravnavo vlagateljeve prošnje.“ (Kako do pridobitve mednarodne zaščite – azila, 2008.) Če to ni Slovenija, se tujca izroči državi, kjer je prvič zaprosil za pridobitev mednarodne zaščite in se tam vodi nadaljnji postopek pridobivanja zaščite. Če je prišlo do prenosa odgovornosti, osebo predajo tej državi.

Zakon o mednarodni zaščiti (2011) opredeljuje tudi koncept varnih držav in drugih institucij, v 60. členu je namreč napisano: „Varna država je država, v kateri se prosilec nahaja pred prihodom v Republiko Slovenijo, in je zato pristojna za vsebinsko obravnavanje prošnje.“ Kot tretja država se smatrajo države, ki niso članice Evropske unije in jih Vlada Republike Slovenije potrdi kot varne države.

Republika Slovenija kot varne tretje države v 61. členu Zakona o mednarodni zaščiti (2011) pojmuje države, v katerih:

- življenje in svoboda nista ogrožena zaradi rase, vere, državljanstva, pripadnosti določeni družbeni skupini ali političnega prepričanja;
- skladno z Ženevsko konvencijo spoštujejo načelo vračanja;
- spoštujejo prepoved odstranitve, ki bi kršila prepoved mučenja ter krutega, nečloveškega in ponižujočega ravnanja, kakor je določeno v mednarodnem pravu;

- obstaja možnost zaprositi za status begunca ter, če je ugotovljeno, da je oseba res begunec, da ta pridobi zaščito skladno z Ženevsko konvencijo.

POSPEŠENI IN REDNI POSTOPEK

Z zgoraj omenjenima postopkoma in konceptom se srečajo osebe, ki so že zaprosile za azil v drugih državah. Če je Slovenija prva država, kjer oseba prosi za mednarodno zaščito, poznamo dva postopka: pospešeni in redni. Pospešeni se opravi brez osebnega razgovora, saj so razlogi za prihod jasno znani in se komisija odloči zgolj na podlagi teh podatkov. Če so potrebne dodatne informacije, steče redni postopek. V sklopu rednega postopka se opravi osebni razgovor.

V 45. členu Zakona o mednarodni zaščiti (2011) je zapisano, da lahko uradna oseba v osebnem razgovoru ugotavlja predvsem:

- istovetnost prosilca in družinskih članov, ki ga spremljajo;
- razloge, s katerimi utemeljujejo svojo prošnjo;
- vsa druga dejstva in okoliščine, ki so lahko pomembne za odločitev.

Po končanem postopku oddaje prošnje, ki poteka s pomočjo tolmačev, svetovalcev in pravnikov, ki tujcu pomagajo razumeti postopek, mu svetovati in ga seznaniti z dolžnostmi in postopki, ki so zanj relevantni, posamezniki čakajo na odločitev, ali bodo dobili potrjeno prošnjo ali ne.

V času bivanja v Azilnem domu poskušajo prosilci čim bolj koristno zapolniti svoje dneve, vendar teh možnosti ni veliko. Večino dneva namreč prespijo, računalnik jim med drugim služi za uporabo različnih socialnih omrežij, vzamejo si čas za kakšno cigareto, sprehod in posedanje na dvorišču. Naš projekt je bil zato še kako dobrodošla popestritev vsakodnevne rutine, v katero prosilci zelo hitro zapadejo.

PROJEKT V AZILNEM DOMU

AZILNI DOM

Azilni dom je objekt Ministrstva za notranje zadeve, ki je sredi industrijske cone na obrobju Ljubljane in je namenjen nastanitvi prosilcev za mednarodno zaščito oz. azil (Mednarodna zaščita – azil, 2011). Od jeseni leta 2004 Azilni dom deluje v novi stavbi na obrobju Ljubljane (Vič).

Prosilci so nastanjeni v šestih oddelkih, ki so med seboj ločeni po nadstropjih: oddelek za družine, za samske moške, za mladoletnike brez spremstva, za samske ženske, za osebe s posebnimi potrebami in oddelek za omejitve gibanja, ki trenutno ni v uporabi. Skupno lahko sprejme 203 osebe.

Trenutno je v Azilnem domu približno 90 oseb, seveda pa se njihovo število dnevno spreminja zaradi vračanja ljudi v matično državo, prihodov novih prosilcev in pobegov nekaterih v druge države.

OPIS POPULACIJE

Populacija, s katero smo med izvajanjem projekta v Azilnem domu sodelovale in izvajale različne dejavnosti, so bili odrasli moški, saj naj bi bilo zanje v Azilnem domu najmanj možnosti, da bi aktivno preživljali svoj čas, kljub temu pa so se nam pogosto pridružile tudi ženske in otroci.

Populacija je bila prav tako raznovrstna po narodnosti in verski sestavi. Glede na naša opažanja je bilo največ ljudi iz Afganistana, Turčije, bivše Jugoslavije, po verskem prepričanju pa so prevladovali muslimani.

Za natančnejši oris populacije dodajamo še nekatere podatke iz poročila Direktorata za migracije in integracijo za leto 2010 (Statistika, 2011). Po njihovih podatkih je bilo v letu 2010 vloženi 246 prošnji za mednarodno zaščito, od tega je bilo 197 moških in 49 žensk iz starostne skupine od 18 do 34 let.

Naših aktivnosti so se največ udeleževali moški iz pravkar omenjene starostne skupine, čeprav je bilo med njimi tudi nekaj starejših.

Čeprav smo sodelovale s kar precej heterogeno skupino, pa za omenjeno populacijo veljajo nekatere skupne značilnosti in težave. Zaradi takšnih ali drugačnih razlogov so zapustili matično državo in so trenutno v tuji državi. V Sloveniji imajo v primerjavi z drugimi državljani bistveno manj pravic, manj so vpeti v vsakdanje življenje drugih državljanov, imajo šibko socialno mrežo in omejene možnosti gibanja (zaradi lastnega finančnega stanja, dnevnega reda v Azilnem domu ipd.). Med najbolj izključujoče dejavnike pa prav zagotovo sodijo predsodki in strah večinskega prebivalstva pred prosilci, ki se jih pogosto drži oznaka prestopnikov in ubežnikov pred zakonom v matični državi.

Problem predstavlja tudi oddaljenost Azilnega doma od središča mesta. Glede na izkušnje, pridobljene pri projektne delu, lahko rečemo, da večina prosilcev za azil nima denarja za avtobusne prevoze ali nima lastnega prevoznega sredstva (kolo, avtomobil). Pešačenje zaradi že omenjene oddaljenosti

od mesta večinoma ne pride v poštev. Otežena mobilnost povečuje socialno izključenost prosilcev, še posebej mater z otroki, starejših in gibalno oviranih.

NAMEN IN CILJI

Namen našega projekta je bil spoznati populacijo ter z delom in sodelovanjem pridobiti dragocene izkušnje, se preizkusiti v različnih fazah izvajanja projekta in se ne nazadnje družiti s prosilci ter jim omogočiti kakovostnejše preživljanje prostega časa.

Želele smo pripraviti aktivnosti, s katerimi bi se prosilci sprostili, se spoznali med seboj in tudi okolje, v katerem so (Ljubljana). Pri načrtovanju aktivnosti smo poskušale čim bolj izhajati iz njihovih potreb in želja. Ponudile smo jim možnost za aktivno udeležbo in jih poskušale prek tega tudi opolnomočiti. Prek dela z njimi smo želele preizkusiti lastne meje in možnosti za opravljanje poklica socialnega pedagoga s takšno in podobno populacijo. Obenem je bila naša želja pridobiti nove izkušnje sodelovanja, načrtovanja, izvajanja aktivnosti in v izvajanju projekta na splošno.

IZVEDENE AKTIVNOSTI

Načrt aktivnosti je bil v grobem osnovan pred začetkom projekta, vendar se je tekom izvajanja spreminjal in prilagajal potrebam in željam prosilcev in nas. Dejavnosti so bile zelo raznovrstne, vendar bi jih lahko razporedile v tri osnovne skupine:

- zabavne in medkulturno povezovalne dejavnosti znotraj doma (spoznavna delavnica, kuharska delavnica, karaoke in filmski večeri, nogometni turnir);
- spoznavanje slovenske kulture (obisk Etnografskega muzeja, sprehod in fotografiranje Ljubljane);
- aktivnosti, ki so pripomogle k približevanju azilne problematike v družbi (predavanje in razstava fotografij na Pedagoški fakulteti).

Izpostavile bi ogled Etnografskega muzeja, nogometni turnir in karaoke večera. Prvo z razlogom, ker je prišlo do neverjetnih odzivov prosilcev med ogledom. Vsi skupaj smo spoznali, da si vendarle nismo tako zelo različni. Večina prosilcev je našla neko podobnost s svojo kulturo (glasba, glasbilo, oblačilo, običaji ...). Z veseljem smo jim predstavile njim neznane slovenske običaje. Najbolj so jih navdušili parklji sv. Miklavža, prosilci iz daljnih vzhodnih držav pa so bili presenečeni nad dejstvom, da smo nekoč živeli v skupni državi Jugoslaviji, torej z državami, iz katerih prihajajo tudi med njimi.

Vsebinsko bogat se nam je zdel tudi nogometni turnir, saj smo uspele prek športa doseči, da so prosilci pozabili na to, od kod kdo prihaja, med seboj so se povezali in športno odigrali tekme. V ekipnih športih so pomembni sodelovanje, spoštovanje in trud. Ustvarila se je kohezija med posamezniki, ki si pred tem zaradi političnih stanj v državah izvora niso namenili niti besede. Vključile smo tudi slovenske ekipe. Med prostim časom je tako potekalo medkulturno druženje in navezovanje stikov prosilcev s slovenskimi prebivalci.

Nadvse zanimiva sta bila tudi karaoke večera, kjer smo slišali pesmi in videli plese iz različnih koncev sveta. Prosilcev, ki so sodelovali ali pa se vsaj udeležili obeh večerov, je bilo veliko. Ustvarilo se je prijetno in sproščeno vzdušje.

POTEK NAŠEGA DELA

Potek našega dela je bil nenehno načrtovan. Porazdelile smo si naloge in napisale priprave. Po aktivnostih smo si vzele čas za skupno evalvacijo. Izvajale smo tudi evalvacije z dvema prosilcema, ki sta aktivno sodelovala pri projektu, ter z vodjo Azilnega doma Katarino Štrukelj. Pri izvedbi projekta smo sodelovale tudi z drugimi zaposlenimi v Azilnem domu in Pedagoško fakulteto.

TVEGANJA IN TEŽAVE

Nobena izmed nas ni imela predhodnih izkušenj z delom s prosilci za azil. Pred začetkom pa tudi med izvajanjem projekta smo bile soočene z določenimi vnaprejšnjimi predstavami in predsodki do izbrane populacije. Z njimi smo se bolj ali manj uspešno spoprijemale, se o tem veliko pogovarjale ter predvsem poskušale biti odprte, strpne in pripravljene na učenje.

Prihajalo je do občasnih težav v komunikaciji z udeleženci. Sporazumevali smo se predvsem v angleškem, s prosilci iz Balkana pa v slovenskem ali srbohrvaškem jeziku. Zaradi omenjenih ovir so bili tudi nesporazumi del sodelovanj, ki smo jih uspešno reševali. Včasih je bil jezik tudi psihična ovira, saj smo bile zaradi neznanja jezika v določenih situacijah, kjer bi se od nas pričakovala večja suverenost, manj odločne in samozavestne. Pri sporazumevanju smo tako skušale uporabljati čim bolj preproste izraze, kaj pokazale tudi z gestikulacijo rok, v pomoč pa so nam bili tudi slovarji in prosilci, ki so znali govoriti več jezikov.

Poleg ovir v komunikaciji smo se spoprijemale tudi s kulturnimi razlikami. Pri pripravljanju aktivnosti je bilo zelo pomembno, kolikšna je ustreznost aktivnosti glede na kulturno raznovrstnost populacije. Tako smo na primer pri pripravi karaoke večerov pazile, da so na razpolago za petje tako angleške, balkanske kot tudi afganistanske pesmi. Pri organiziranju kuharske delavnice je bilo treba kupiti ustrezno meso zaradi veroizpovedi nekaterih udeležencev. Pri pripravi filmskih večerov je bilo treba izbrati primerne filme in podnapise, tako da nihče ni bil oškodovan in je bil film vsem razumljiv. Pomembno je bilo, da ne bi prišlo do zapostavljanja ali diskriminiranja. Težave smo imele tudi z začetnim motiviranjem prosilcev, da bi se udeleževali naših dejavnosti. Udeležba je kljub temu iz dejavnosti v dejavnost naraščala, in kot razlog temu smatramo našo strpnost, držanje dogovorov, nudenje varnosti in zaupanja ter to, da smo prosilce vedno znova osebno povabile k udeležbi na našo naslednjo dejavnost.

Vprašanje se nam je zastavljalo tudi na področju postavljanja profesionalnih meja med nami in prosilci, predvsem na področju izmenjavanja osebnih podatkov in stikov (izmenjava teh je bila neizogibna) zaradi lažje organizacije in posredovanja informacij o spremembah v zadnjem hipu. Komunikacija samo prek elektronske pošte je bila v takem primeru premalo. Kot primerna rešitev bi bila posebna številka, namenjena zgolj projektu, ter poseben elektronski naslov, prek katerega ne bi izdale svojih osebnih podatkov. Medsebojno druženje in soustvarjanje projekta je sčasoma spodbudilo gradnjo večjega medsebojnega zaupanja in povezanosti. Težko je bilo ohranjati distanco in strokovnost, hkrati pa imeti s prosilci dober in sproščen odnos. Dileme smo reševale s sprotnimi evalvacijami in medsebojno podporo ter bile pri postavljanju in vzdrževanju meja dosledne. Prosilcem smo razložile, da nam je delati projekt z njimi v veselje, vendar pa želimo svoje delo opravljati strokovno. Zato smo posredovale potrebne podatke le takrat, kadar je bilo to nujno za lažjo izpeljavo projekta (prosilcema, ki sta sodelovala pri izpeljavi projekta tudi v organizacijskem smislu).

Velik problem so bila tudi finančna sredstva, ki smo jih potrebovale pri projektu. Svoje želje in zmožnosti smo morali omejiti glede na finance, ki smo jih imeli na razpolago. Poskušale smo najti sponzorje, a neuspešno. Veliko nam je pomagal Azilni dom, nekaj sredstev smo dobile na Oddelku za socialno pedagogiko, nekaj pa z lastno iznajdljivostjo – izdelavo in prodajo kock (obeskov za ključne in telefone) v namen projekta.

Težave so se pojavljale tudi v timu, saj so bile na začetku našega dela vloge in naloge v skupini nejasne in slabo določene, zato je pogosto prihajalo do

pomanjkljive organizacije in neučinkovite ter nekvalitetne komunikacije med nami. Preveliko je bilo prelaganje odgovornosti z ene članice na drugo, opazno pa je bilo tudi začetno nezaupanje med nami. Med projektom smo ugotovile, da je pomembno, da se o težavah pogovarjamo skupaj in jih sproti rešujemo, da si upamo izraziti svoje mnenje, znamo prositi za pomoč, če jo potrebujemo, in da imamo pred seboj jasen načrt dela. Prek teh smernic se je sodelovanje v skupini izboljšalo, postale smo uigran tim. Povezale so nas skupne izkušnje iz Azilnega doma, ki so bile precej močne, zanimive in posebne.

NAŠE KOMPETENCE ZA DELO

Pri delu z različnimi uporabniki potrebujemo različne kompetence. Prosilci za azil so svojevrstna populacija in med projektom smo spoznale, da je treba biti pri delu z njimi več fleksibilnosti in improvizacije. Večkrat je prihajalo do situacije, ko smo imele načrtovan program aktivnosti, na koncu pa so se stvari zgodile drugače, kot je bilo načrtovano. Sprva nam je bilo ob takih dogodkih težko, nato pa smo razumele, da moramo to vzeti v zakup, saj je bilo na enem mestu hkrati več različnih kultur, navad, interesov in potreb. Za nas je izpeljava vsake posamezne aktivnosti predstavljala velik izziv. Glavna pogoja za izpeljavo projekta sta bila dobro timsko delo in medsebojna podpora v skupini. Kompetence, ki so za delo v azilnem domu po našem mnenju še potrebne in jih želimo izpostaviti, pa so zagotovo strpnost, iznajdljivost, spoštovanje in sprejemanje drugačnosti ter zmožnost vzpostavljanja ravnotežja med profesionalnim in prijateljskim odnosom s prosilci.

PRIPOROČILA ZA IZVAJANJE PROJEKTA V AZILNEM DOMU

Prosilci za azil so populacija, ki ima svoje specifikke. Na podlagi izkušenj, pridobljenih med projektnim delom, smo izoblikovale nekaj smernic, za katere menimo, da bi jih bilo smiselno upoštevati pri delu s tovrstno populacijo. Strnile smo jih v naslednjih enajst točk:

1. **POZNAVANJE TUJIH KULTUR.** Vsaj delno poznavanje različnih kultur vam bo služilo kot kompas pri načrtovanju aktivnosti, saj boste vedeli, kaj je v določenih kulturah (ne)dovoljeno, (ne)primerno, (ne)sprejemljivo za člane teh kultur in se tako izognili težavam.
2. **ODNOS MED UPORABNIKOM IN STROKOVNJAKOM.** Pomembno je, da z njimi sodelujemo tako, da smo čim manj obremenjeni z njihovo preteklostjo, da nanje ne gledamo kot na pribežnike, ki potrebujejo le našo pomoč, temveč

- da jim damo priložnost, da aktivno sodelujejo ter da verjamemo vanje, da so sposobni in zaupanja vredni.
3. **OSNOVNO ZNANJE ANGLEŠKEGA JEZIKA.** Prav tako je zelo koristno znanje katerega izmed jezikov bivše Jugoslavije ali kateregakoli drugega tujega jezika. Vendar uporabljajte preprost jezik s preprostimi stavčnimi strukturami ter besedami.
 4. **MOTIVACIJA UPORABNIKOV.** Priporočamo, da obesite čim večje in v oči bodeče plakate o aktivnosti na vidno mesto, čeprav se je izkazalo, da je osebno nagovarjanje uporabnikov najučinkovitejša metoda za motiviranje.
 5. **PRIPRAVITE AKTIVNOSTI, KJER ŠTEVILO SODELUJOČIH NI TOČNO OPREDELJENO.** Število sodelujočih mora biti prilagodljivo, saj se pogosto zgodi, da se število spremeni v zadnjem hipu (pred začetkom aktivnosti) ali pa se dodatno vključujejo posamezniki, ki so opazili, da se nekaj dogaja in bi se radi priključili. Tudi omejevanje števila sodelujočih je zelo delikatna zadeva, saj se posledično potem zaradi tega, ker se eden izmed prosilcev ne more vključiti v aktivnost, lahko pojavi problem, da mu sledijo tudi drugi prosilci in odidejo, ali pa se čutijo rasno diskriminirane, ker so v skupino pred njim že prišli prosilci druge narodnosti.
 6. **SKUPNI ELEKTRONSKI NASLOV IN/ALI TELEFONSKA ŠTEVILKA** vam bo v pomoč pri komunikaciji s prosilci, različnimi sponzorji, donatorji in nazadnje tudi z vodstvom azilnega doma. Tako boste imeli vse podatke zbrane na enem mestu. Še bolj pomembna stvar pa je varovanje vaših osebnih podatkov!
 7. **VAROVANJE OSEBNIH PODATKOV SODELUJOČIH.** Bodite pozorni, da ne objavljate fotografij ali imen brez dovoljenja dotične osebe. Imeti morate zagotovljen podpis sodelujočih, da lahko uporabljate njihove podatke. Naj vas opozorimo, da so tudi objave fotografij na razstavi, v reviji, predstavitvah lahko jabolko spora, čemur lahko sledi tudi tožba. Zato temu posvetite dovolj pozornosti!
 8. **FLEKSIBILNOST IN REZERVNI NAČRTI** naj bodo vaše močne točke.
 9. **PREVOZ NA AKTIVNOSTI NAJ BO VEDNO JAVEN.** Tako se izognete odgovornosti ob morebitni nesreči, ki bi jo nosili sicer, če bi bil prevoz urejen z lastnimi avtomobili.
 10. **POSTAVITE JASNE MEJE IN OKVIRJE V NAMEN KAKOVOSTNEGA SODELOVANJA.** Pomembni so jasno izražen cilj in namen sodelovanja ter postavljene meje, ki opredelijo relacijo med uporabnikom in (bodočim) strokovnim delavcem. Prosilci za azil so večinoma odprti pri navezovanju stikov, ta pa lahko preraste v interes po tesnejšem osebnem odnosu, ki presega mejo

strokovnega sodelovanja. Seveda je postavljanje meja odvisno od vsakega posameznika, vendar v vsakem primeru priporočamo, da jasno poveste, zakaj ste v azilni dom prišli ter kakšen odnos in sodelovanje pričakujete. S tem je povezano tudi posredovanje osebnih podatkov. Odnos je namreč bolj oseben, če si izmenjate več osebnih podatkov in stikov. Pri tem je pomembno vzpostavljajte dobrega ravnotežja med bližino in distanco, saj se lahko kaj hitro čustveno vpletemo v uporabnikovo osebno zgodbo ali pristopamo tako, da to uporabnika postavlja na mesto številke.

11. **VERJEMITE V TO, DA LAHKO STORITE NEKAJ DOBREGA!** Le tako boste lahko delali korektno, dosledno in od sebe dali svoj maksimum. Prosilci to takoj opazijo, in če vi ne verjamete v svoj projekt, lahko izgubite tudi njihovo zainteresiranost za sodelovanje.

INTEGRACIJA

„Prebivalci se v globalni in lokalni perspektivi vse bolj razločno delijo na državljane in nedržavljanke, na avtohtone in prišleke, na domače in tuje, na zahodne in južne.“ (Pajnik in Zavratnik Zimic, 2003, str. 5.)

Odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja tujcev v Slovenijo je odklonilen, še posebno pa je to očitno v primerih, ko gre za priseljevanje oseb iz Bolgarije in Romunije, ter v primerih preseljevanja iz neevropskih držav (Kralj, 2008).

Tovrsten pojav bi lahko poimenovali selektivna strpnost do imigrantov, saj priseljence iz zahodnoevropskih držav opredelimo kot bistveno manj ‚škodljive‘ nam in naši kulturi kot priseljence iz slabše razvitih držav od Slovenije (vključno z državami bivše Jugoslavije).

Strah pred imigranti (predvsem ko se ti pojavljajo v skupinah) se kaže na različne načine: veliko Slovencev je izrecno proti gradnji islamskega verskega in kulturnega središča v Ljubljani, na ulici je opažena skupina imigrantov iz bivših jugoslovanskih držav, ki je za večinsko populacijo definitivno povezana s kriminalom, itd.

Tovrsten neutemeljen strah je izbruhnil na plano tudi leta 2001, ko se je zaradi ‚prebežniške krize‘ v Sloveniji uveljavila Šišenska civilna iniciativa, ki si je prizadevala za preselitev Centra za tujce iz Šiške na kakšno drugo lokacijo na obrobju mesta. Temeljni argumenti v prid zahtevi so bili (Kralj, 2008):

- Center za tujce ne sodi v urbano okolje, kjer so življenjske in kulturne navade tujcev neprimerne in moteče.

- Tujci ogrožajo varnost lokalnega prebivalstva.
- Center za tujce je prenapolnjen, zato bi bila preselitev na drugo lokacijo tudi v interesu tujcev.

Resničnost teh argumentov ni bila nikoli empirično potrjena (npr. policija je zanimala porast kaznivih dejanj v lokalnem okolju) (prav tam). V primeru Šišenske civilne iniciative je očitno zaznati predsodke in nestrpnost večinskega prebivalstva do tujcev. Na podlagi tega je civilno prebivalstvo prevzelo pobudo za reševanje migrantske problematike.

Podporo omenjeni iniciativi so izrazila tudi nekatera društva in organizacije vključno z nekaterimi političnimi strankami (npr. Slovenska nacionalna stranka, Stranka slovenskih narodnjakov) (prav tam).

Reševanje migrantske problematike je tudi v interesu državnih organov, ki se s situacijo spoprijema drugače, in sicer z različnimi zakoni, ki vključujejo ukrepe za integracijo migrantov; Zakon o azilu, Zakon o tujcih in Zakon o dopolnitvah zakona o začasnem zatočišču (Bešter, 2003). Glede na te zakone bi lahko bili optimistični, vendar pa v nobenem niso zajete rešitve za izvedbo v praksi, zaplete se tudi pri sami odgovornosti, saj zakoni ne vsebujejo določil o tem, kdo točno naj bi bil odgovoren za udejanjanje določil o integraciji v Sloveniji. Enako velja tudi za nadaljnje dopolnitve zakonov, ki skušajo urediti področje migracij. „S stališča sprejetja in implementacije integracija ni eden prioritarnih ukrepov migracijske politike Slovenije. Slovenija še vedno namenja več pozornosti drugima dvema elementoma, tj. reguliranju imigracij in azilni politiki.“ (Pajnik, 2006, str. 30.)

Integracijske politike so usmerjene na stalno priseljene imigrante, njihove družinske člane in begunce. Od začasnih migrantov, študentov in poslovnežev se pričakuje predvsem delovna adaptacija/integracija v nasprotju s stalno naseljenimi imigranti, od katerih se pričakujeta integracija in asimilacija (Kralj, 2006). Glavni cilj integracijskih politik je vključevanje imigrantov v družbo tako, da ti postanejo njen funkcionalni člen, imajo možnost za samostojno življenje in enakopravno sodelujejo pri razvoju družbe (Bešter, 2003). Z zahtevo, naj bodo migranti ‚odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije‘, se integracijske zahteve nanašajo izključno na migrante, obenem pa ne predvidijo širše družbene odgovornosti (Pajnik, 2006). „Ne smemo namreč pozabiti, da je (oziroma bi morala biti) integracija vedno dvostranski proces, ki zahteva prilagajanje tako priseljencev, kakor večinske družbe. Zato morajo biti tudi ukrepi integracijske politike usmerjeni na obe populaciji, da bi bilo z njimi mogoče doseči zastavljene cilje.“ (Bešter, 2003, str. 84.) Integracijo priseljencev v širšo družbo bi lahko interpretirali

kot razvojno priložnost tako za družbo in priseljence kot tudi za celotno državo, saj lahko ti ‚novi‘ državljani, kot navaja Kovač (2003), prispevajo k intelektualnemu in socialnemu kapitalu države. Tu se lahko prehitro ujamemo v past, imenovano *folklorizacija imigrantov*, kjer v priseljencih vidimo le njihove kulinarične sposobnosti, poudarjamo njihov ples in glasbo, ne priznava pa se njihovega delovanja v političnem prostoru (Pajnik, in Zavratnik Zimic, 2003, str. 9). Na mestu je vprašanje, kako motivirati širšo družbo, da bi proces integracije dosegel svoj potencial? Rešitev najprej vidimo v realni medijski konstrukciji stanja migrantske problematike v Sloveniji, namesto da mediji načrtno ali nenačrtno širijo le negativne novice o priseljencih, kar še potencira ksenofobijo, obenem pa tudi stigmatizacijo migrantov s strani slovenske družbe na podlagi stereotipov. Menimo, da bi mediji z malo truda lahko izboljšali splošno negativno mnenje o priseljencih v Sloveniji in bistveno prispevali k večji kohezivnosti družbe. Sprevideti moramo, da je slovenska družba dejansko raznovrstna in implicira različne narodnosti, zato sklicevanje na avtohtonost z namenom diskriminacije imigrantov danes ne bi smelo več služiti svojemu namenu. Drugo področje, kjer lahko naredimo bistvene premike k uspešnejši integraciji imigrantov, je izobraževanje, in sicer usposabljanje učiteljstva za ustrežnejše pristope v multikulturnih razredih. Senzibilni morajo biti za potrebe vseh učencev in se izogibati diskriminatornega pristopa do imigrantskih otrok. Dosegli bomo spremembo tako pri slovenskih otrocih, saj bodo odraščali z manj predsodki, priseljenim otrokom pa bomo omogočili dobre osnove na področju primarnega izobraževanja in s tem povečali njihove možnosti za nadaljevanje šolanja in posledično tudi za možnost poznejšega enakopravnega vključevanja na trg dela.

„Kampanje za ozaveščanje lahko izpostavijo dejanske izkušnje migrantov in njihove življenjske razmere, pa tudi družbene spremembe in koristi, ki jih prinašajo za mesto, regijo ali državo, v kateri prebivajo.“ (Huddleston, in Niessen, 2010, str. 56.) Družba tako dobi realno sliko položaja in potreb različnih migrantskih skupin, še posebej tistih najranjlivejših, kot so osebe brez urejenega statusa, prosilci za azil in priseljenke. Stereotip o priseljenkah kot zatiranih gospodinjah je sam po sebi ovira za vključitev teh žensk na trg dela in v družbeno življenje. Eden od načinov za izboljšanje javnega mnenja o prosilcih za azil je financiranje projektov, v okviru katerih širimo zgodbe prosilcev, ki jih približajo javnosti in jih neposredno povežejo z razmerami v državi, iz katere so zbežali. Festivali, različni javni dogodki in prireditve so glavne priložnosti, na katerih lahko migranti pokažejo svoj prispevek

k življenju in kulturi države gostiteljice, obenem pa so tovrstni dogodki priložnost za organizacije, ki se udeležujejo na področju integracije, za pridobivanje prostovoljcev (prav tam).

V času projektne dela v Azilnem domu smo spoznale prosilce za azil z veliko stopnjo samoiniciative, da bi se udeležovali na širšem področju družbenega življenja, če bi jim to le bilo omogočeno. Večina jih je z navdušenjem sodelovala z nami, nekateri so celo presegli vsa pričakovanja z naše strani. Torej, ni problem večinska nezainteresiranost prosilcev za sodelovanje in prispevek k širši družbi (kot radi poudarjamo), temveč naše nezanimanje in odklanjanje vsakogar, ki ima mogoče temnejšo barvo kože kot mi in govori drugačen materni jezik. Kdaj bomo potemtakem mi, ‚povprečni Evropejci‘ presegli meje evropocentrizma ter začeli graditi politične in vsakdanje prakse na drugačnih temeljih – temeljih, ki spodbujajo medkulturni dialog in se držijo načela (ne le v mnogo členih zakonov), da vsak glas šteje enako?

SKLEP

Projekt v Azilnem domu je bila gotovo ena izmed najbolj kakovostnih strokovnih izkušenj do zdaj v času našega izobraževanja. Poleg urjenja v timskem delu je tudi delo s prosilci za azil, vzpostavljanje odnosa in sodelovanje z različnimi strokovnimi delavci ter širšo družbo pripomoglo k temu, da smo se veliko naučile o strpnosti, vzpostavljanju in ohranjanju dobre komunikacije, smislu načrtovanja ter obenem improvizacije in fleksibilnosti. Pomemben del našega lastnega procesa učenja in pridobivanja izkušenj pa so bile tudi različne težave, ob katerih smo z reflektiranjem spoznale, da bi morale več komunicirati v živo in manj prek elektronske pošte ter nameniti več pozornosti enakovrednemu upoštevanju in vključevanju elementov različnih kultur.

Pomemben del projekta je bilo tudi soočanje z lastnimi predsodki. Čeprav se med izobraževanjem velikokrat načrtno ukvarjamo z lastnimi predsodki in jih poskušamo vsaj ozavestiti, če že ne odpraviti, se v praksi še vedno srečujemo z njimi. Tako se zdi rahlo iluzorno pričakovati hitro odpravo predsodkov do tujcev pri ljudeh, ki si pogled na svet gradijo večinoma prek časopisov, televizije in oglasov na ulici. Ti mediji velikokrat bolj ali manj odkrito kažejo odpor do drugačnosti.

Naša družba se gotovo premalo zaveda, da prosilci za azil oz. drugi tujci m predvsem iz manj razvitih držav – niso presežek ljudi, ki jemlje denar

državi in za to ni pripravljen storiti ničesar, poleg tega pa se še neprimerno obnaša. S takšnim mišljenjem in odnosom v veliki meri pripomoremo k še večji stigmatizaciji, ki pa po našem mnenju hitro sproži učinek samo-uresničujoče se prerokbe. Velikokrat pozabljamo na njihov položaj, ki ni zavidljiv. Zaradi tehtnih razlogov so namreč morali zapustiti svoj dom, nekateri tudi svojce, in oditi v tujo državo, katere jezika večinoma ne poznajo. Prav tako jim tamkajšnja kultura, vera in način življenja niso domači. Vse, kar imajo, so oni sami (nekateri sicer pridejo z družino ali prijatelji), in (če imajo srečo) morda koga, ki začuti njihovo stisko ter jim priskoči na pomoč. V ta namen je v Azilnem domu tudi strokovno osebje, ki pa ga je za takšno število ljudi po našem mnenju premalo. Prosilci živijo v nenehni negotovosti, saj je njihova prihodnost težje določljiva, v njihovem življenju je veliko manj stalnih komponent, ki bi pripomogle h kakovostnejšemu počutju, zdravju, npr. lasten dom, stalna zaposlitev, zagotovljeno državljanstvo varne države, stalna socialna mreža itn. Prek pogovorov z njimi smo ugotovile, da je zanje velika težava tudi dolgo čakanje na razrešitev azilnega postopka, ki se vse prevečkrat konča z zavrnitvijo prošnje. Njihova integracija v družbo je tako še bolj otežena, kar smo prek projekta zaznale kot velik problem. Z aktivnejšim pristopom in nudenjem stalnih aktivnosti, ki vključujejo tako državljane Slovenije kot tujce in ki niso usmerjene le v storilnost, ampak tudi širše vplivajo na dejavnike dobre integracije, kot je izobraževanje in seznanjanje ljudi o tej populaciji ter njihovi problematiki, bi lahko gotovo veliko pripomogli k boljši integraciji. Kakovosten prispevek bi bil tudi delo glede tega, da bi prosilci in prosilke za azil imeli večje možnosti za odhod v mesto, saj je njihova mobilnost za zdaj precej omejena. Tak prispevek bi bil na primer lahko zbiranje starih koles. Naš projekt je bil delček k mozaiku, ki ga je še treba sestavljati za kakovostnejše sobivanje različnih ljudi. Kot smo lahko ugotovile same, so bili prosilci za azil večinoma odprti in pripravljeni za sodelovanje pri aktivnostih, nekateri celo za pomoč pri sami organizaciji. Gotovo je veliko pripomoglo, da smo jih v njihovih idejah upoštevale in smo kljub občasnim nesoglasjem težile k sklenitvi kompromisov. Ne bomo rekle, da nam različne kulture, jeziki in načini življenja nikoli niso pomenili ovire med nami in njimi, vendar smo z ustreznim pristopom to uspele premostiti. Z razumevanjem, strpnostjo, postavljanjem ustreznih meja, upoštevanjem njihovih in naših potreb in ne nazadnje zaupanjem v njihove zmožnosti so pokazali pripravljenost in marsikatero sposobnost. Mislimo, da je to pomembna ugotovitev za večji prispevek k integraciji. Gotovo lahko marsikdo, še posebej strokovni delavec, veliko

priporome h kakovostnejšemu sobivanju različnih kultur, nacionalnosti na istem prostoru.

Za konec morda ni odveč vprašanje smisla in učinka sklicevanja na neprimerno obnašanje tujcev v Sloveniji, ob tem tudi sovražnosti večinskega naroda do njih ali pa obtoževanje samega sistema, ki ureja migrantsko problematiko. Kako vse omenjeno učinkuje na reševanje omenjene problematike? Kateri so še drugi možni načini, ki bi pripomogli h kakovostnejšemu sobivanju različnih kultur, narodnosti? S člankom smo skušale nakazati nekaj smernic drugačnega pristopa k omenjeni problematiki. Morda je ključ ravno v iniciativi posameznikov in skupin, ki se trudijo za kakovostnejšo integracijo tujcev v slovensko okolje.

LITERATURA

Bešter, R. (2003). Politike vključevanja priseljencev v večinsko družbo.

V M. Pajnik in S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija*. Ljubljana: Mirovni inštitut, str. 83–123.

Hadžiahmetović, A., Liberšar, H., Šmid, N., Uzelac, M. in Zlatar, F. (2008). *Priporočnik o področju azila in migracij*. Ljubljana: Slovenska filantropija. Neobjavljeno delo.

Huddleston, T. in Niessen, J. (2010). *Priročnik o integraciji za oblikovalce politik in strokovne delavce (tretja izdaja)*. Luxembourg: Urad za publikacije Evropske unije.

Kako do pridobitve mednarodne zaščite – azila. (2008). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Neobjavljeno delo.

Klinar, P. (1976). *Mednarodne migracije: sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.

Kovač, B. (2003). Globalizacija, migracijski tokovi in ekonomski razvoj na obrobju slovenskih migracijskih dilem. V M. Pajnik, S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija*. Ljubljana: Mirovni inštitut, str. 43–81.

Kralj, A. (2006). Priseljence in priseljenci v mestu. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 34 (226), str. 15–28.

Kralj, A. (2008). *Nepovabljeni – globalizacija, nacionalizem in migracije*. Koper: Univerza na Primorskem.

- Mednarodna zaščita – azil.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Pridobljeno 25. 7. 2011 s svetovnega spleta: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/mednarodna_zascita_azil/.
- Pajnik, M. (2006). Transnacionalno državljanstvo: premagovanje neokolonialnih politik. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 34 (226), str. 29–40.
- Pajnik, M. in Zavratnik Zimic, S. (2003). Med globalnim in lokalnim v sodobnih migracijah. V M. Pajnik, S. Zavratnik Zimic (ur.), *Migracije, globalizacija, Evropska unija* (str. 5–14). Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Protecting refugees & role of UNHCR.* (2008–2009). Switzerland: UNHCR. Pridobljeno 26. 7. 2011 s svetovnega spleta: <http://www.unhcr-centraleurope.org/en/pdf/about-us/protecting-refugees-and-unhcr.html>.
- Statistika.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve. Pridobljeno 26. 7. 2011 s svetovnega spleta: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_za_vas/tujci_v_sloveniji/statistika/.
- Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-UPB2) (2011). Uradni list RS, št. 11/2011.

STROKOVNI ČLANEK, PREJET SEPTEMBRA 2011.